

**1. Metodologija za statističku primjenu
Klasifikacije djelatnosti Bosne i Hercegovine 2010**

KD BIH 2010

1.1 Klasifikacija djelatnosti BiH

Uvod

1. Klasifikacija djelatnosti Bosne i Hercegovine - KD BiH izrađena je na osnovu Statističke klasifikacije ekonomskih djelatnosti u EU – NACE Rev.1.1 (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community - NACE Rev.1.1) i usporediva je sa Međunarodnom standardnom industrijskom klasifikacijom svih ekonomskih djelatnosti Ujedinjenih naroda, ISIC Rev.3 (United Nation's International Standard Industrial Classification of all Economic Activities- ISIC Rev.3).
2. Tokom vremena dogodile su se značajne promjene u strukturi i organizaciji ekonomije, te u razvoju novih tehnologija, što je rezultiralo stvaranjem novih djelatnosti i novih proizvoda. Stoga je bilo potrebno izvršiti cjelokupnu reviziju NACE Rev.1.1 klasifikacije, odnosno ISIC Rev.3 klasifikacije ekonomskih djelatnosti kao i svih drugih klasifikacija koje se na njima zasnivaju.
3. Rezultat velike revizije koja se u EU odvijala između 2000. i 2007. i koja je poznata pod nazivom „Operacija 2007“ je izrada nove verzije Statističke klasifikacije ekonomskih djelatnosti u EU - NACE Rev. 2 (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community - NACE Rev.2). NACE Rev.2 je direktno povezana na novu Međunarodnu standardnu industrijsku klasifikaciju svih ekonomskih djelatnosti Ujedinjenih naroda, ISIC Rev.4 (United Nation's International Standard Industrial Classification of all Economic Activities- ISIC Rev.4).
4. EU NACE Rev. 2 klasifikacija je stupila na snagu 19. januara 2007., a njena primjena u svim zemljama članicama EU počela je 1. januara 2008.
5. Budući da je Klasifikacija djelatnosti Bosne i Hercegovine - KD BiH u svojoj biti preuzeti evropski standard, svaka nova revizija klasifikacije ekonomskih djelatnosti u EU povlači za sobom i promjene BiH klasifikacije djelatnosti, da bi se osigurao kontinuitet usporedivosti BiH podataka na evropskom i svjetskom nivou.
6. U skladu s tim, statističke institucije u BiH su poduzele i obavile aktivnosti na usklađivanju Klasifikacije djelatnosti Bosne i Hercegovine - KD BiH sa EU NACE Rev.2 klasifikacijom. Radna grupa, sastavljena od predstavnika sve tri statističke institucije u BiH, izradila je novu verziju statističke klasifikacije ekonomskih djelatnosti BiH pod nazivom Klasifikacija djelatnosti Bosne i Hercegovine 2010 - KD BiH 2010 (u daljnjem tekstu KD BiH 2010).
7. Da bi se osigurala ispravna statistička primjena KD BiH 2010 (u statističkom poslovnom registru, kao i za provođenje i obradu statističkih istraživanja i sl.), Radna grupa je pripremila i Metodologiju za statističku primjenu Klasifikacije djelatnosti Bosne i Hercegovine 2010 – KD BiH 2010, na nivou BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta. Metodologija je potpuno usklađena sa smjernicama, preporukama i definicijama koje su objavljene uz NACE Rev. 2 i ISIC Rev.4.

Osnovne karakteristike KD BiH 2010 i njena primjena

8. KD BiH 2010 je klasifikacija svih ekonomskih djelatnosti u Bosni i Hercegovini, a koristi se za prikupljanje, upisivanje, obradu, objavu i diseminaciju statističkih podataka. KD BiH 2010 koristi se i za razvrstavanje poslovnih subjekata (pravnih i fizičkih osoba) prema ekonomskim djelatnostima koje obavljaju, kao i za vođenje statističkog poslovnog registra i drugih poslovnih (administrativnih) registara.

9. KD BiH 2010 izrađena je na osnovu Statističke klasifikacije ekonomskih djelatnosti u EU, NACE Rev. 2 (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community - NACE Rev.2) čija su prva dva nivoa (područja i oblasti) identična područjima i oblastima nove verzije Međunarodne standardne industrijske klasifikacije svih ekonomskih djelatnosti Ujedinjenih naroda - ISIC Rev. 4 (United Nation's International Standard Industrial Classification of all Economic Activities- ISIC Rev.4).
10. Primjenom KD BiH 2010, koja sadržajno i strukturno odgovara klasifikaciji NACE Rev. 2, osigurava se i kvalitetna međunarodna usporedivost statističkih podataka za BiH i sa drugim zemljama izvan EU. Urađena na osnovu NACE Rev. 2, KD BiH 2010 je na prva dva nivoa usporediva i sa ISIC Rev. 4.
11. KD BiH 2010 je, u skladu sa Zakonom o klasifikaciji djelatnosti, obavezan standard koji se koristi pri evidentiranju, prikupljanju, obradi, analiziranju, publiciranju i iskazivanju podataka po djelatnostima značajnim za praćenje stanja i kretanja na ekonomskom, demografskom i socijalnom području u Bosni i Hercegovini, kao i na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta. KD BiH 2010 je obvezujući standard i za međunarodnu razmjenu statističkih podataka za BiH.
12. U primjeni KD BiH 2010 potrebno je osigurati razlikovanje njene primjene za statističke svrhe od primjene za fiskalne i ostale nestatističke svrhe.
13. Klasifikacija djelatnosti KD BiH 2010, njena primjena i stupanje na snagu propisuje se Odlukom o klasifikaciji djelatnosti koja se objavljuje u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine".

Obuhvat KD BiH 2010 i ograničenja

14. KD BiH 2010 ne pravi razlike među poslovnim jedinicama s obzirom na njihov oblik vlasništva, vrstu pravne organizacije ili način poslovanja, jer ti kriteriji nisu povezani sa karakteristikama djelatnosti kao takve. Jedinice koje obavljaju istu vrstu ekonomske djelatnosti pripadaju istoj kategoriji klasifikacije, neovisno o tome radi li se o dioničkim društvima (ili njihovom dijelovima), samostalnim poduzetnicima ili državnim institucijama, te je li matično preduzeće domaća ili strana jedinica i sastoji li se jedinica od samo jednog ili više pogona.
15. Prerađivačke djelatnosti su klasifikacijom opisane neovisno o tome obavlja li se posao električnim ili ručnim mašinama i odvija li se u fabrici ili domaćinstvu. Moderna nasuprot tradicionalnoj izradi ne predstavlja kriterij za KD BiH 2010.
16. KD BiH 2010 ne razlikuje formalnu od neformalne ili legalnu od ilegalne proizvodnje. Razvrstavanja prema obliku vlasništva, vrsti organizacije ili načinu poslovanja obavljaju se neovisno o razvrstavanju prema djelatnosti. Međutim, statističko ukrštanje ovih obilježja s ekonomskim djelatnostima osigurat će korisne dodatne informacije.
17. Općenito, KD BiH 2010 ne razlikuje tržišne od netržišnih aktivnosti, kao što je to definirano u SNA/ESA, iako je ta razlika važna sa aspekta izrade statistike nacionalnih računa. Razlikovanje ekonomskih djelatnosti prema ovom kriteriju korisno je u svakom slučaju gdje se podaci prikupljaju za djelatnosti koje se obavljaju na obje osnove, tržišnoj i netržišnoj. Unakrsnim razvrstavanjem ovaj bi se kriterij trebao povezati s kategorijama klasifikacije ekonomskih djelatnosti. Netržišne usluge u skladu sa KD BiH 2010 pružaju samo državne organizacije ili neprofitne institucije koje služe domaćinstvima, većinom u području obrazovanja, zdravstva, socijalnog rada itd.

18. KD BiH 2010 obuhvata i neke djelatnosti domaćinstava koja proizvode određena dobra i obavljaju određene vrste usluga za vlastite potrebe. Ovo se, međutim, odnosi samo na jedan dio ekonomskih aktivnosti domaćinstva, dok su ostale ekonomske aktivnosti domaćinstva (koje je moguće jasno odrediti) razvrstane u drugim područjima klasifikacije.

Struktura i šifarski sistem u KD BiH 2010

19. KD BiH 2010 sastoji se od četiri hijerarhijska nivoa koja su označena na sljedeći način:

- prvi nivo – područje (section), označeno jednoslovnom abecednom šifrom,
- drugi nivo – oblast (division), označena dvocifrenom brojčanom šifrom,
- treći nivo – grana (group), označena trocifrenom brojčanom šifrom,
- četvrti nivo – razred (class), označen četverocifrenom brojčanom šifrom.

KD BiH 2010, kao i NACE Rev.2, ima: 21 područje, 88 oblasti, 272 grane i 615 razreda.

20. Najniži nivo KD BiH 2010 je nivo razreda, što je bitna razlika u odnosu na KD BiH. Naime, najniži nivo KD BiH bio je nivo podrazreda (peterocifrena brojčana oznaka) koja je predstavljala dodani nivo uveden radi zadovoljavanja specifičnih bh. potreba za prikazivanjem podatka na detaljnijem nivou. S obzirom da je KD BiH 2010 u biti mnogo detaljnija i da na nivou razreda ima 615 kategorija (KD BiH je imala 514 razreda i 625 podrazreda), bh. statističke institucije, uz konsultaciju s ostalim institucijama koje su učestvovala u pripremi klasifikacije, usaglasile su se da najniži nivo KD BiH 2010 bude nivo razreda, kao i u NACE Rev.2. To znači, u KD BiH 2010 nema dodatnog raščlanjivanja na petoj cifri, te je njena struktura identična strukturi NACE Rev. 2.

21. Pored toga, KD BiH 2010 u odnosu na KD BiH u svojoj strukturi više nema međunivo „potpodručje“. Razlog za to je što taj hijerarhijski međunivo, koji je služio za potrebe nacionalnih računa, više ne postoji ni u NACE Rev. 2. Za potrebe nacionalnih računa sada su izrađene dvije specifične agregirane strukture koje ne čine sastavni dio NACE Rev. 2, ali se izvode iz nje.

22. Tablica predstavlja usporedni prikaz hijerarhijskih nivoa KD BiH 2010 u odnosu na KD BiH (2006):

Naziv nivoa	Vrsta oznake	KD BiH 2010		KD BiH (2006)		Razlika
		Oznaka	Broj kategorija	Oznaka	Broj kategorija	
Područje	jednoslovne	A – U	21	A – Q	17	+ 4
Potpodručje (međunivo)	dvoslovne	–	–	AA – QA	31	–
Oblast	dvocifrena	01 – 99	88	01 – 99	62	+ 26
Grana	trocifrena	01.1 – 99.0	272	01.1 – 99.0	224	+ 48
Razred	četverocifrena	01.11 – 99.00	615	01.11 – 99.00	514	+ 101
Podrazred	peterocifrena	–	–	01.11.0 – 99.00.0	625	–

Oznaka za nivo područja nije uključena u šifre KD BiH 2010 koje označavaju oblast, granu i razred određene djelatnosti. Naprimjer, djelatnost "Proizvodnja ljepila" je označena šifrom 20.52, pri čemu je 20 šifra oblasti, 20.5 šifra grane i 20.52 šifra razreda; područje „C“ kojem ove šifre pripadaju ne pojavljuje se u samoj šifri.

23. Šifre oblasti dodijeljene su redom odnosno rastućim brojčanim slijedom. Međutim, ostavljene su određene »praznine« kako bi se omogućilo uvođenje dodatnih oblasti bez potrebe za kompletnom promjenom šifarskog sistema klasifikacije. To se najčešće odnosi na ona područja klasifikacije u kojima će se najvjerojatnije brzo ukazati potreba za dodatnim oblastima. Iz tog razloga su sljedeće šifre oblasti u KD BiH 2010 ostale neiskorištene: 04, 34, 40, 44, 48, 54, 57, 67, 76, 83 i 89.
24. U slučajevima gdje određeni nivo klasifikacije nije dalje raščlanjen, koristi se cifra „0“ na onom mjestu u šifri koje označava sljedeći detaljniji nivo. Naprimjer, šifra razreda „Veterinarske djelatnosti“ je 75.00, zato što oblast „Veterinarske djelatnosti“ (šifra 75) nije podijeljena niti u grane niti u razrede. Šifra razreda "Proizvodnja piva" je 11.05 jer oblast "Proizvodnja pića" (šifra 11) nije podijeljena u više grana, ali je grana "Proizvodnja pića" (šifra 11.0) podijeljena u više razreda.
25. Kad god je to bilo moguće, grane ili razredi koji uključuju »ostalo« i/ili »d.n.« (drugdje nerazvrstano) su označeni cifrom „9“ (naprimjer, grana 08.9 „Vađenje ruda i kamena, d. n.“ i razred 08.99 „Vađenje ostalih ruda i kamena, d. n.“).

26. U tablici je predstavljena osnovna struktura i broj kategorija KD BiH 2010, po područjima:

Oznake i nazivi područja KD BiH 2010		Broj hijerarhijskih nivoa u KD BiH 2010		
		oblasti	grane	razredi
UKUPNO (A - U)		88	272	615
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	3	13	39
B	Vađenje ruda i kamena	5	10	15
C	Prerađivačka industrija	24	95	230
D	Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1	3	8
E	Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	4	6	9
F	Građevinarstvo	3	9	22
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	3	21	91
H	Prijevoz i skladištenje	5	15	23
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	2	7	8
J	Informacije i komunikacije	6	13	26
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	3	10	18
L	Poslovanje nekretninama	1	3	4
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	7	15	19
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	6	19	33
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	1	3	9
P	Obrazovanje	1	6	11
Q	Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	3	9	12
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	4	5	15
S	Ostale uslužne djelatnosti	3	6	19
T	Djelatnosti domaćinstava kao poslodavaca; djelatnosti domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	2	3	3
U	Djelatnosti vanteritorijalnih organizacija i tijela	1	1	1

1.2 Kriteriji korišteni za izradu KD BiH 2010

27. Kriteriji koji se koriste za definiranje i određivanje kategorija na bilo kojem nivou klasifikacije ovise o više faktora, kao što su potencijalna upotreba klasifikacije i raspoloživost podataka. Ovi kriteriji se primjenjuju različito na različitim nivoima klasifikacije: kriterij za detaljne nivoe agregiranja uzima u obzir sličnosti sa stvarnim proizvodnim procesom, dok je na višim agregiranim nivoima klasifikacije taj kriterij prilično nevažan.

Kriteriji za razrade

28. Kriteriji koji se tiču načina na koji su djelatnosti kombinirane u (i raspoređene između) proizvodne jedinice zauzimaju centralno mjesto u definiciji razreda (najdetaljnije kategorije) KD BiH 2010. Oni su namijenjeni da osiguraju da razredi klasifikacije budu relevantni kod razvrstavanja statističkih jedinica, kao i da jedinice koje pripadaju pojedinom razredu budu slične s obzirom na djelatnosti koje obavljaju, koliko je to izvodivo.

29. KD BiH 2010 općenito pridaje više značaja proizvodnom procesu u definiranju pojedinačnih razreda, nego npr. karakteristikama proizvedenih dobara i usluga ili njihovoj namjeni. To znači da su djelatnosti grupirane zajedno kada dijele zajednički proces proizvodnje dobara ili usluga, upotrebljavajući slične tehnologije.

30. Razredi KD BiH 2010 su definirani tako da, kad god je to moguće, zadovolje dva sljedeća uvjeta:

- a. Proizvodnja određenih kategorija dobara ili usluga koje obilježavaju dati razred odgovara outputu jedinica razvrstanih u taj razred;
- b. Razred obuhvata jedinice koje proizvode najveći dio dobara obilježavaju.

31. Drugo značajno razmatranje pri definiranju razreda u KD BiH 2010 je relativna važnost djelatnosti koja se uključuje. U principu, posebni razredi su osigurani za djelatnosti koje prevladavaju u većini zemalja članica EU, odnosno, koje su od posebnog značaja u svjetskoj ekonomiji.

Kriteriji za grane i oblasti

32. Za razliku od nivoa razreda, proizvodni proces i tehnologija koja se koristi u proizvodnim djelatnostima manje su važni kao kriteriji za njihovo grupiranje na višim agregiranim nivoima klasifikacije. Na najvišem nivou klasifikacije (područja), opća obilježja proizvedenih roba i usluga, kao i potencijalno korištenje statističkih podataka, naprimjer u statistici nacionalnih računa, postaju važni faktori.

33. Glavni kriteriji koji se primjenjuju kod određivanja grana i oblasti u KD BiH 2010 odnose se na sljedeće karakteristike djelatnosti proizvodnih jedinica:

- karakter proizvedenih dobara i usluga,
- namjenu dobara i usluga,
- inpute,
- procese i tehnologiju proizvodnje.

34. Kada se radi o karakteristikama proizvedenih dobara i usluga, uzima se u obzir fizički sastav i stepen obrade predmeta, kao i potrebe kojima proizvedena dobra i usluge služe. Razlikovanje kategorija KD BiH 2010 u smislu prirode proizvedenih dobara i usluga osigurava osnovu za grupiranje proizvodnih jedinica prema njihovim sličnostima u (i vezama između) utrošenim sirovinama i izvorima potražnje i njihovim tržištima.
35. Važnost koja se dodjeljuje naprijed opisanim kriterijima varira od jedne do druge kategorije. U većini slučajeva (npr. proizvodnja hrane, industrija tekstila, odjeće i kože, proizvodnja mašina i opreme kao i uslužne djelatnosti), četiri specifična kriterija su povezana tako da se ne pojavljuje problem dodjeljivanja važnosti kriterijima. U slučaju poluproizvoda često se najveća važnost daje fizičkom sastavu, kao i stepenu obrade proizvoda. U slučaju proizvoda sa složenim proizvodnim procesom prioritet se najčešće daje krajnjoj namjeni, tehnologiji i organizaciji proizvodnje, a ne fizičkom sastavu dobra.

1.3 Definicije glavne, sporedne i pomoćne djelatnosti

36. Jedinica može obavljati jednu ili više ekonomskih djelatnosti koje su opisane u jednoj ili više kategorija KD BiH 2010.
37. Ekonomska djelatnost se odvija kada se kombiniraju sredstva kao što su kapitalna dobra, radna snaga, proizvodne tehnike ili poluproizvodi u svrhu proizvodnje dobara ili usluga. Stoga je ekonomska djelatnost određena inputom sredstava, proizvodnim procesom i outputom proizvoda (dobra ili usluga).
38. Djelatnost se može sastojati od jednog jednostavnog procesa (npr. tkanje), ali također može pokrivati cijeli niz potprocesa, od kojih se svaki nalazi u različitim kategorijama klasifikacije (npr. proizvodnja automobila sastoji od specifičnih djelatnosti kao što su lijevanje, kovanje, zavarivanje, montaža, bojenje itd.). Ako je proizvodni proces organiziran kao integrirani niz osnovnih djelatnosti u okviru iste statističke jedinice, cijela kombinacija se smatra kao jedna djelatnost.
39. **Glavna djelatnost** statističke jedinice je djelatnost koja najviše doprinosi ukupnoj dodanoj vrijednosti jedinice. Glavna djelatnost se određuje top-down metodom i ne mora nužno imati 50% ili veći udjel ukupne dodane vrijednosti jedinice.
40. **Sporedna djelatnost** je bilo koja druga djelatnost jedinice, čiji se outputi (dobra ili usluge) isporučuju trećoj strani. Dodana vrijednost sporedne djelatnosti mora biti manja nego ona glavne djelatnosti.
41. Potrebno je napraviti razliku između glavne i sporednih djelatnosti, s jedne, i pomoćnih djelatnosti, s druge strane. Glavna i sporedne djelatnosti se uglavnom obavljaju uz pomoć brojnih pomoćnih djelatnosti kao što su računovodstvo, prijevoz, skladištenje, nabavka, marketing prodaje, popravak i održavanje itd.
42. **Pomoćne djelatnosti** su one koje postoje isključivo da bi pružale podršku glavnoj ili sporednim ekonomskim djelatnostima jedinice, tako što osiguravaju dobra ili usluge samo za potrebe te jedinice.

Djelatnost se smatra pomoćnom ako zadovoljava sve sljedeće uvjete:

- a. služi samo za jedinicu ili jedinice kojima pripada;
- b. inputi učestvuju u troškovima jedinice;

- c. outputi (obično usluge, rijetko dobra) nisu dio konačnog proizvoda jedinice i ne stvaraju bruto investicije u fiksni kapital;
- d. usporediva djelatnost u sličnom obimu obavlja se u sličnim proizvodnim jedinicama.

Primjer djelatnosti koje se ne smatraju pomoćnim djelatnostima:

- a. proizvodnja dobara i usluga koji su dio investicija; npr. građevinski radovi za vlastite potrebe, koji bi bili razvrstani u građevinarstvo ako su podaci dostupni, i izrada softvera;
- b. proizvodnja outputa čiji se značajan dio prodaje na tržištu, čak i ako se jedan dio utroši u vezi s glavnom djelatnosti;
- c. proizvodnja dobara ili usluga koja kasnije postaje sastavni dio outputa glavne ili sporedne djelatnosti (npr. proizvodnja kutija za pakovanje proizvoda u pogonu istog preduzeća);
- d. proizvodnja energije (integriranih elektrana ili toplana) čak i kada se cjelokupna proizvodnja upotrijebi za glavnu ili sporednu djelatnost matične jedinice;
- e. kupovina dobara za preprodaju u neizmijenjenom stanju;
- f. istraživanje i razvoj, s obzirom da ove djelatnosti ne osiguravaju usluge koje se koriste u tekućoj proizvodnji.

U svim navedenim slučajevima, ukoliko postoje dostupni podaci, potrebno je prepoznati i razlikovati tzv. jedinice prema vrsti djelatnosti, te ih razvrstati prema djelatnostima koje stvarno obavljaju.

1.4 Statističke jedinice

Vrste statističkih jedinica

- 43. Da bi se stvorila cjelokupna slika ekonomije, potreban je širok obim statističkih informacija. Organizacijski nivo jedinice na kojem je moguće prikupiti podatke varira ovisno o vrsti podatka. Naprimjer, podaci o profitu nekog preduzeća mogu biti raspoloživi samo za nivo cijelog preduzeća i pripisati se samo jednoj centralnoj lokaciji, a odnositi se na nekoliko različitih lokacija na kojima se djelatnost preduzeća obavlja, dok podaci o prodaji proizvoda mogu biti raspoloživi za svaku posebnu lokaciju. Stoga, da bi se na zadovoljavajući način moglo posmatrati i analizirati statističke podatke, neophodno je definirati sistem statističkih jedinica. Statističke jedinice čine sastavne dijelove referentne populacije za koju se mogu prikupiti podaci i razvrstati prema klasifikaciji ekonomske djelatnosti.
- 44. Različite vrste statističkih jedinica koriste se za različite potrebe, ali je svaka jedinica poseban entitet, koji se definira na takav način da ga je moguće prepoznati i odrediti, te izbjeći zamjenu s bilo kojom drugom vrstom jedinice. To može biti prepoznatljiva pravna ili fizička jedinica ili, kao u slučaju jedinica homogene proizvodnje, statistička konstrukcija.
- 45. Sljedeće vrste statističkih jedinica su opisane u Uredbi Vijeća o statističkim jedinicama (*Council Regulation on statistical units*):
 - a. grupa preduzeća (*the enterprise group*);
 - b. preduzeće (*the enterprise*);
 - c. jedinica prema vrsti djelatnosti (*the kind-of-activity unit*);
 - d. lokalna jedinica (*local unit*);
 - e. lokalna jedinica prema vrsti djelatnosti (*the local kind-of-activity unit*);
 - f. institucionalna jedinica (*the institutional unit*);
 - g. jedinica homogene proizvodnje (*the unit of homogeneous production*);

- h. lokalna jedinica homogene proizvodnje (*the local unit of homogeneous production*).

Definicije i objašnjenja pojedinačnih vrsta statističkih jedinica

Grupa preduzeća (*Enterprise group*)

46. Grupa preduzeća je udruženje više preduzeća povezanih pravnim i/ili finansijskim vezama. Grupa preduzeća može imati više od jednog centra odlučivanja, posebno za politiku proizvodnje, prodaje i profita. Grupa preduzeća može centralizirati određene aspekte finansijskog upravljanja i oporezivanja. Ona čini ekonomski entitet koji je ovlašten za odlučivanje, posebno u odnosu na jedinice koje je sačinjavaju.

Objašnjenje:

Za određena promatranja i analize ponekad je potrebno proučiti veze među određenim preduzećima i grupisati ona koja imaju međusobne čvrste veze. Smatra se da postoji grupa kad 20% kapitala ili glasova ima ili kontrolira drugo preduzeće. Uzimaju se u obzir odredbe o ovlaštenjima za imenovanje direktora, a uz finansijski nadzor utvrđuje se i gdje se kontrola stvarno nalazi.

Ova definicija nije prikladna za statističku analizu jer računovodstveno povezane grupe ne konstituiraju međusobno isključive dodatne grupe preduzeća. Statistička jedinica poznata kao grupa preduzeća (zasnovana na konceptu računovodstveno povezane grupe) treba se definirati primjenom sljedećih dopunskih kriterija:

- potrebno je razmotriti računovodstvene grupe na najvišem konsolidacijskom nivou (upravitelj grupe),
- treba uključiti one jedinice čije su finansije potpuno integrirane u konsolidirano društvo,
- treba dodati jedinice sa većinskom kontrolom čiji računi nisu uključeni u sveukupnu konsolidaciju primjenom jednog od kriterija razlike u vrsti djelatnosti ili veličini jedinice,
- ne uzimaju se u obzir privremene veze kraće od godine dana.

Grupa preduzeća je skup preduzeća koje nadzire upravitelj grupe (*group head*). Upravitelj grupe je nadređena pravna jedinica koju posredno ili neposredno ne nadzire nijedna druga pravna jedinica. Podružna preduzeća (*subsidiary enterprise*) nadređenog preduzeća (*parent enterprise*) njegove su podružnice (*subsidiaries*). Međutim, postoje neki oblici zadružnih ili zajedničkih udruženja u kojima je nadređeno preduzeće u vlasništvu jedinica grupe.

Grupe preduzeća često su povezane različitim odnosima kao što su vlasništvo, kontroliranje različitih interesa i upravljanje. Te su jedinice često povezane sa jedinicama iz iste porodice sa nekoliko različitih generacija. Jedinica grupa preduzeća često odgovara konglomeratu povezanom složenim odnosima i često obavlja širok raspon djelatnosti. Podgrupe se mogu identificirati unutar grupe preduzeća.

Korisno je prepoznati sve veze između upravitelja grupe i podređenih preduzeća putem mreže podružnica i potpodružnica (*sub-subsidiaries*), što omogućuje prikaz organiziranosti cijele grupe.

Što se tiče različitih računovodstvenih uputstava, treba razlikovati među osnovnim jedinicama grupe nefinansijskih preduzeća od jedinica koje se razvrstavaju kao finansijske institucije. U drugom slučaju treba razlikovati jedinice koje su kreditne institucije i one koje su osiguravajuća društva. Neke grupe preduzeća protežu se cijelim svijetom, a treba ih analizirati s nacionalnog i s međunarodnog aspekta (naprimjer „Coca Cola“).

Statistička jedinica „grupa preduzeća“ posebno je korisna za finansijske analize i proučavanje strategije preduzeća, no one su suviše nestalne u svojoj prirodi da bi se prihvatile kao centralne jedinice za posmatranje i analizu.

Preduzeće (Enterprise)

47. Preduzeće je najmanja kombinacija pravnih jedinica koja čini organizacijsku jedinicu za proizvodnju dobara ili usluga. Ima određen stepen autonomije pri odlučivanju, posebno pri raspoređivanju vlastitih resursa. Preduzeće obavlja jednu ili više djelatnosti na jednoj ili više lokacija. Preduzeće može biti samo jedna pravna jedinica.

Objašnjenje:

Ovako definirano preduzeće ekonomski je entitet koji, pod određenim okolnostima, odgovara grupi od nekoliko pravnih jedinica. Neke pravne jedinice, ustvari, obavljaju djelatnosti isključivo za druge pravne jedinice, njihovo se postojanje može objasniti samo administrativnim razlozima (npr. zbog obračuna poreza) i nemaju nikakvu ekonomsku važnost. Ovoj kategoriji također pripada i veliki broj pravnih jedinica bez i jednog zaposlenog. U mnogim slučajevima djelatnosti takvih pravnih jedinica smatraju se pomoćnim djelatnostima za nadređenu pravnu jedinicu za koju obavljaju poslove, a kojoj moraju biti pripojene da bi formirale preduzeće koje se koristi za ekonomsku analizu.

Jedinica prema vrsti djelatnosti (Kind-of-activity unit – KAU)

48. Jedinicu prema vrsti djelatnosti čine dijelovi preduzeća koji pridonose izvođenju djelatnosti na nivou razreda (četverocifrena brojčana oznaka) KD BiH 2010. Ona odgovara jednoj operacionoj potpodjeli preduzeća. Sistem informacija u preduzeću morao bi osigurati za svaku jedinicu prema vrsti djelatnosti sljedeće podatke: vrijednost proizvodnje, vrijednost međufazne potrošnje, troškove radne snage, operativne viškove te bruto investicije u fiksni kapital (*gross fixed capital formation*).

Objašnjenje:

Jedinica prema vrsti djelatnosti određena je za jedinicu posmatranja da bi se poboljšala homogenost rezultata statističkih istraživanja prema djelatnosti i međunarodna usporedivost tih rezultata, dok se na nivou preduzeća mogu posmatrati različite vrste horizontalne i vertikalne integracije na nacionalnom i međunarodnom nivou. Entiteti koji obavljaju samo pomoćne djelatnosti za preduzeće kojem pripadaju ne mogu se smatrati samostalnom jedinicom prema vrsti djelatnosti.

Jedinica prema vrsti djelatnosti, unutar pojedinog naslova KD BiH 2010, može proizvesti proizvode izvan homogene grupe na račun s njima povezanih sporednih djelatnosti koje se ne mogu izdvojeno obraditi zbog neraspoloživosti računovodstvenih podataka. Stoga jedinica prema vrsti djelatnosti razvrstana na osnovu glavne djelatnosti ne mora proizvoditi potpun output homogenih grupa specifičnih proizvoda jer se isti proizvodi mogu proizvesti u sporednim djelatnostima jedinice prema vrsti djelatnosti koja pripada nekom drugom naslovu u KD BiH 2010.

Interno računovodstvo preduzeća često se razvija prema srodnom kriteriju koji je sličan konceptu djelatnosti. Ono omogućava raspoloživost podataka na nivou jedinice prema vrsti djelatnosti. Svi troškovi pomoćnih djelatnosti preduzeća moraju se raspodijeliti na glavne i sporedne djelatnosti te jedinice prema vrsti djelatnosti koje se posmatraju unutar preduzeća.

Lokalna jedinica (Local unit)

49. Lokalna jedinica je preduzeće ili dio preduzeća (npr. radionica, tvornica, skladište, kancelarija, rudnik) smješteno na geografski određenoj lokaciji. Na svakoj od tih lokacija obavlja se neka ekonomska djelatnost u kojoj je zaposlena jedna ili više osoba (nekad i samo dio radnog vremena), za jedno te isto preduzeće.

Objašnjenje:

Ako neka osoba radi na jednoj ili više lokacija (održavanje ili nadzor) ili kod kuće, lokalna jedinica je lokacija s koje se daju uputstva ili s koje se organizira rad. Mora biti moguće odrediti broj zaposlenih za svaku lokalnu jedinicu. Međutim, sve pravne jedinice koje čine pravnu osnovu preduzeća ili jednog njegovog dijela moraju imati lokalnu jedinicu koja je registrirana kancelarija, čak i ako tamo nema nijednog zaposlenog. Osim toga, lokalna jedinica može obavljati samo pomoćne djelatnosti.

Geografski identificirana lokacija mora biti precizno opisana: dvije jedinice koje pripadaju istom preduzeću na različitim lokacijama (čak i unutar najmanje administrativne jedinice), smatraju se dvjema lokalnim jedinicama. Jedna lokalna jedinica može se protezati kroz nekoliko susjednih administrativnih područja, a u tom je slučaju, prema konvenciji, poštanska adresa odlučujuća.

Granice jedinice određuju se granicama lokacije, što znači npr. da autocesta koja ide kroz lokalnu jedinicu ne narušava granice lokalne jedinice. Kriterij za zaposlene osobe u lokalnoj jedinici također se uzima u obzir.

Lokalna jedinica prema vrsti djelatnosti (Local kind-of-activity unit – local KAU)

50. Lokalna jedinica prema vrsti djelatnosti dio je jedinice koji prema vrsti djelatnosti odgovara lokalnoj jedinici.

Objašnjenje:

Svaka jedinica po vrsti djelatnosti mora imati najmanje jednu lokalnu jedinicu po vrsti djelatnosti. Međutim, jedinica po vrsti djelatnosti se može formirati od dijelova jedne ili više lokalnih jedinica. S druge strane, lokalna jedinica može u određenim okolnostima obavljati samo određeni broj pomoćnih djelatnosti. U tom slučaju treba dodatno razvrstati lokalne jedinice. Osim toga, svako preduzeće mora imati najmanje jednu lokalnu jedinicu po vrsti djelatnosti.

Institucionalna jedinica (Institutional unit)

51. Institucionalna jedinica je osnovni centar za odlučivanje koji karakterizira jednoobraznost ponašanja i samostalnost pri odlučivanju u obavljanju njene glavne funkcije. Jedinica je institucionalna ako je samostalna u odlučivanju u odnosu na svoju glavnu funkciju i ako je nadležna za cjelovito računovodstvo.

Jedinica je samostalna u odlučivanju o glavnoj funkciji ako je odgovorna za odluke i djelatnosti koje obavlja.

Jedinica je nadležna za kompletno računovodstvo kad vodi računovodstvo za sve privredne i finansijske transakcije koje se obavljaju u računovodstvenom periodu te bilanse aktive i pasive.

Objašnjenje:

U sektoru korporativnih preduzeća, preduzeće odgovara institucionalnoj jedinici koja se koristi u sistemu nacionalnih računa. Slične institucionalne jedinice također postoje u općoj upravi i sektoru privatnih neprofitnih institucija. Institucionalne jedinice u sektoru domaćinstava obuhvataju sve djelatnosti u dimačinstvima, dok je pojam » preduzeće « rezerviran isključivo za njihove proizvodne djelatnosti.

Primjena ovih pravila daje sljedeća rješenja za entitete koji nemaju obje karakteristike institucionalne jedinice:

- (a) Domaćinstva uvijek imaju samostalnost odlučivanja i prema tome su institucionalne jedinice, čak i ako ne vode cjelovito računovodstvo.
- (b) Preduzeća koja ne vode cjelovito računovodstvo pripajaju se institucionalnim jedinicama u čije je računovodstvo uključeno i njihovo.
- (c) Entiteti koji pri vođenju računovodstva nemaju samostalnost u odlučivanju u obavljanju svoje glavne funkcije pripajaju se jedinicama koje ih nadziru.
- (d) Entiteti koji zadovoljavaju definiciju institucionalne jedinice smatraju se takvima čak i ako ne objavljuju svoje finansijske izvještaje.
- (e) Entiteti koji čine dio grupe preduzeća i vode cjelovito računovodstvo smatraju se institucionalnim jedinicama, čak i ako su dio svoje samostalnosti u odlučivanju ustupili u praksi (ako ne i pravno) centralnom organu (holding društvu) odgovornom za opće upravljanje grupom.

Holding društvo samo za sebe smatra se institucionalnom jedinicom, za razliku od jedinica kojima upravlja.

Sljedeće jedinice smatraju se institucionalnim jedinicama:

– jedinice koje vode cjelovito računovodstvo i samostalne su u odlučivanju:

- (a) Privatna i javna društva (private and public companies), javne korporacije (public corporations),
- (b) Zadruge (cooperatives) i partnerstva (partnerships) priznati kao samostalni pravni entiteti,
- (c) Javna preduzeća (public enterprises) koja su posebnim pravnim propisima priznata kao samostalni pravni entiteti,
- (d) Neprofitne institucije (non-profit institutions) priznate kao samostalni pravni entiteti i
- (e) Organi opće uprave (agencies of general government).

– jedinice koje vode cjelovito računovodstvo i koje u skladu s konvencijom samostalno odlučuju:

- (f) Kvazikorporacijska preduzeća (quasi-corporate enterprises): preduzeća u vlasništvu jedne fizičke osobe (sole proprietorships), partnerstva (partnerships) i javna preduzeća (public enterprises), osim onih koja su navedena u tačkama (a), (b) i (c) ako je njihovo ekonomsko i finansijsko djelovanje različito od djelovanja njihovih vlasnika, a slično je djelovanju korporacijskih preduzeća (corporate enterprises).

– jedinice koje nisu obavezne da vode cjelovito računovodstvo, ali samostalno odlučuju, u skladu s konvencijom:

- (g) Domaćinstva.

Jedinica homogene proizvodnje (*Unit of homogeneous production – UHP*)

52. Jedinica homogene proizvodnje okarakterizirana je jednom djelatnosti koja je identificirana svojim homogenim inputom, procesom proizvodnje i outputom. Proizvodi koji čine input i output međusobno se razlikuju po svojim fizičkim karakteristikama, stepenu obrade i tehnici

proizvodnje, što ovisi o klasifikaciji proizvoda. Jedinica homogene proizvodnje može odgovarati institucionalnoj jedinici ili njenom dijelu, ali nikad ne može pripadati dvjema različitim institucionalnim jedinicama. Jedinica homogene proizvodnje definira se neovisno o lokaciji djelatnosti.

Za analizu proizvodnog procesa statistika nacionalnih računa je prihvatila jedinice homogene proizvodnje, koje omogućuju analizu tehničkih i ekonomskih odnosa. Te analitičke jedinice upotrebljavaju se posebno za input-output tabele, a u praksi se rekonstruiraju iz podataka prikupljenih za jedinice posmatranja s obzirom na to da se ne mogu direktno posmatrati.

Većina jedinica posmatranja u isto vrijeme obavlja nekoliko djelatnosti. One mogu obavljati glavne djelatnosti, neke sporedne djelatnosti, tj. djelatnosti koje pripadaju drugim granama i neke od pomoćnih djelatnosti kao što su uprava, nabavka, prodaja na tržištu, skladištenje, popravci itd. Ako jedinica posmatranja obavlja glavnu djelatnost, isto kao i jednu ili nekoliko sporednih djelatnosti, to će se podijeliti u odgovarajući broj jedinica homogene proizvodnje, a sporedne djelatnosti bit će ponovo razvrstane pod različite naslove u odnosu na glavnu djelatnost.

Pomoćne djelatnosti jedinice posmatranja ne izdvajaju se od glavnih i sporednih djelatnosti za koje se obavljaju.

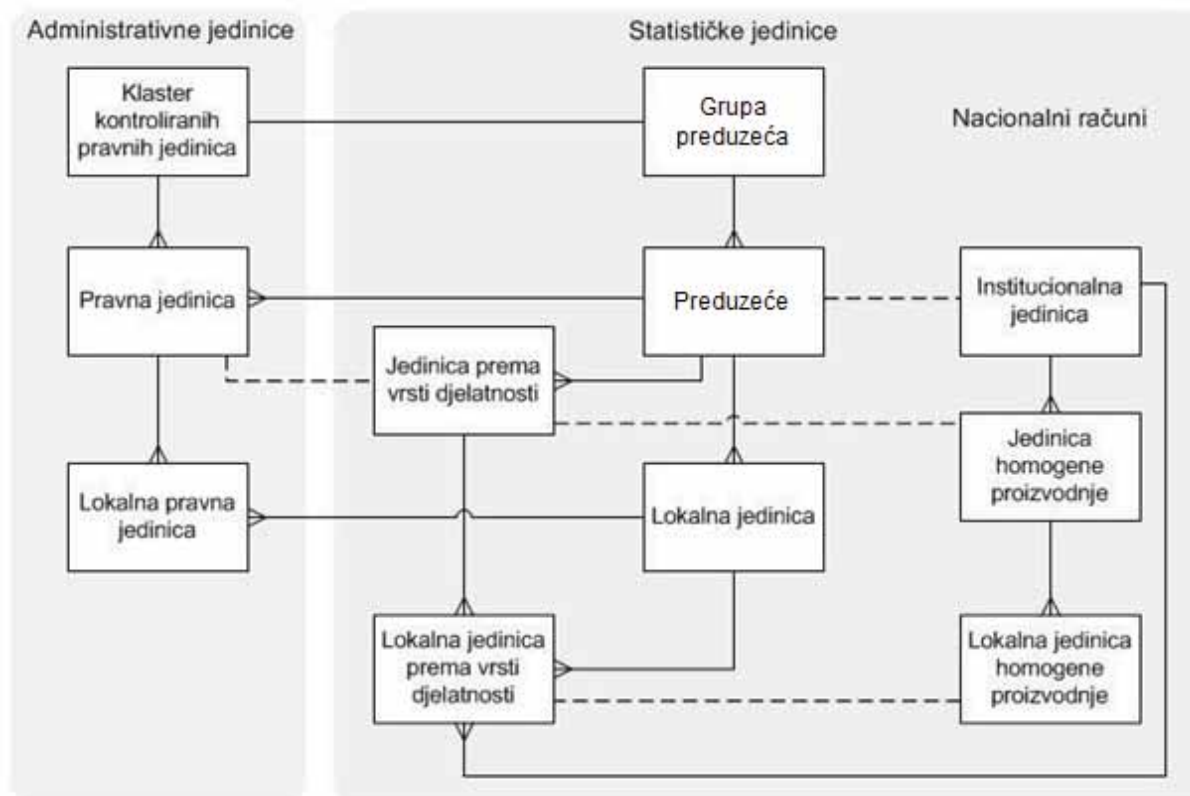
Lokalna jedinica homogene proizvodnje (*Local unit of homogeneous production – local UHP*)

53. Lokalna jedinica homogene proizvodnje je dio jedinice homogene proizvodnje koji odgovara lokalnoj jedinici.

54. Veza između različitih tipova statističkih jedinica prikazane su u sljedećoj tablici:

	Jedna ili više lokacija	Jedna lokacija
Jedna ili više djelatnosti	Preduzeće Institucionalna jedinica	Lokalna jedinica
Jedna djelatnost	Jedinica prema vrsti djelatnosti Jedinica homogene proizvodnje	Lokalna jedinica prema vrsti djelatnosti Lokalna jedinica homogene proizvodnje

55. Sistem administrativnih i statističkih jedinica može se prikazati na sljedeći način:

1.5 Klasifikacijska pravila za djelatnosti i statističke jedinice

Osnovna klasifikacijska pravila

56. Jedna šifra KD BiH 2010 dodjeljuje se svakoj jedinici registriranoj u statističkom osnovnom registru, prema njenoj glavnoj ekonomskoj djelatnosti. Glavna djelatnost je djelatnost koja najviše doprinosi dodanoj vrijednosti te jedinice. Pri dodjeljivanju KD BiH 2010 šifri koriste se: KD BiH 2010 metodologija za primjenu, struktura i objašnjenja, korespondentne tablice i uputstva iz drugih sistema klasifikacija kao što su ISIC, CPA, HS, CN, itd.
57. Kod jednostavnih slučajeva kada jedinica obavlja samo jednu ekonomsku djelatnost, glavna djelatnost jedinice se određuje razredom KD BiH 2010 koji opisuje tu djelatnost. Ako jedinica obavlja nekoliko ekonomskih djelatnosti (koje nisu pomoćne djelatnosti), glavna djelatnost se određuje na osnovu dodane vrijednosti koja je pridružena svakoj djelatnosti i prema pravilima koja se opisuju u nastavku.
58. Dodana vrijednost je osnovni koncept i kriterij za razvrstavanje jedinica prema ekonomskim djelatnostima. Bruto dodana vrijednost se definira kao razlika između outputa i međufazne potrošnje. Dodana vrijednost je aditivna mjera doprinosa svake ekonomske jedinice u bruto domaćem proizvodu.

Zamjenski kriteriji za dodanu vrijednost

59. Da bi se odredila glavna djelatnost jedinice, moraju biti poznati podaci o djelatnostima koje jedinica obavlja i njihov pripadajući udjel u dodanoj vrijednosti. Ponekad nije moguće dobiti podatke o dodanoj vrijednosti za različite djelatnosti koje se u jedinici obavljaju, te razvrstavanje djelatnosti treba obavljati uz korištenje zamjenskih kriterija. Ti kriteriji mogu biti:
- a) Zamjenski kriteriji koji se zasnivaju na outputu:
 - bruto output jedinice koji se može pripisati dobrima i uslugama koje su vezane uz svaku djelatnost;
 - vrijednost prodaje ili promet onih grupa proizvoda koje pripadaju svakoj djelatnosti;
 - b) Zamjenski kriteriji koji se zasnivaju na inputu:
 - plaće i naknade koje se mogu pridružiti različitim djelatnostima (ili dohodak samozaposlenih);
 - broj zaposlenih uključenih u obavljanje različite djelatnosti u jedinici;
 - vrijeme rada zaposlenih koje se može pripisati različitim djelatnostima jedinice.
60. Zamjenske kriterije treba koristiti kao približne vrijednosti u slučaju kada su podaci o dodanoj vrijednosti nepoznati da bi se dobio najbolji mogući rezultat u usporedbi s rezultatom koji bi se dobio na osnovu dodane vrijednosti. Korištenje zamjenskih kriterija ne mijenja metode koje se koriste za određivanje glavne djelatnosti, oni su samo operativna procjena podataka o dodanoj vrijednosti.
61. Međutim, pojednostavljeno korištenje navedenih zamjenskih kriterija može dovesti do zabune. To će uvijek biti slučaj kada struktura zamjenskog kriterija nije direktno proporcionalna (nepoznatoj) dodanoj vrijednosti.
62. Kada se kao zamjena za podatke o dodanoj vrijednosti upotrebljavaju podaci o prodaji (prometu), treba uzeti u obzir da u nekim slučajevima promet i dodana vrijednost nisu proporcionalni. Naprimjer, promet u trgovini obično ima puno manji udjel u dodanoj vrijednosti nego promet u prerađivačkoj industriji. Čak i unutar prerađivačke industrije odnos između prodaje i rezultirajuće dodane vrijednosti može varirati između i unutar djelatnosti. Kod nekih djelatnosti podaci o prometu se određuju na specifičan način čime usporedba s drugim djelatnostima postaje beskorisna, naprimjer, kod djelatnosti finansijskog posredovanja ili djelatnosti osiguranja. O ovome treba voditi računa prilikom odabira bruto outputa kao zamjenskog kriterija.
63. Veliki broj jedinica uz djelatnost trgovine obavlja i druge djelatnosti. U takvim slučajevima podaci o prometu trgovine su najneprikladniji pokazatelji za nepoznati udjel dodane vrijednosti djelatnosti trgovine. Puno bolji pokazatelj je bruto marža (razlika između prometa trgovine i nabavne vrijednosti roba za daljnju prodaju koja je podešena sa podacima o promjenama na zalihama trgovačke robe). Međutim, trgovačke marže mogu varirati unutar trgovine na veliko i trgovine na malo kao i između različitih djelatnosti trgovine. Dodatno, moraju se razmotriti i posebna pravila razvrstavanja za područje trgovine, koja su opisana u dijelu „Pravila za specifične djelatnosti.
64. Slične mjere opreza treba imati u vidu kada se primjenjuju zamjenski kriteriji koji se baziraju na inputu. Proporcionalnost između plaća i naknada ili zaposlenih, s jedne strane, i dodane vrijednosti, s druge strane, nije pouzdana ukoliko je intenzitet rada raznih djelatnosti različit. Intenzitet rada može značajno varirati između različitih ekonomskih djelatnosti i između

djelatnosti istog razreda NACE-a. Primjer: ručna proizvodnja robe nasuprot proizvodnji robe mehaniziranim procesima.

Višestruke i integrirane djelatnosti

65. Višestruke i integrirane djelatnosti javljaju se u slučajevima kada su značajni udjeli djelatnosti jedinica uključeni u više od jednog razreda KD BiH 2010. Slučajevi mogu biti rezultat vertikalne integracije djelatnosti (naprimjer, rušenje stabala u kombinaciji s proizvodnjom rezane građe ili djelatnosti vađenja gline u kombinaciji s proizvodnjom cigle), horizontalne integracije djelatnosti (naprimjer, proizvodnja pekarskih proizvoda u kombinaciji s proizvodnjom čokoladnih slatkiša), ili bilo koje kombinacije djelatnosti unutar statističke jedinice. U ovim situacijama jedinica treba biti razvrstana prema postavljenim pravilima.
66. Ako jedinica obavlja djelatnosti koje spadaju u dva različita razreda KD BiH 2010, uvijek će jedna djelatnost imati udjel veći od 50% dodane vrijednosti, osim u izuzetno rijetkom slučaju kada obje djelatnosti imaju jednake udjele od 50%. Djelatnost koja ima udjel veći od 50% dodane vrijednosti je glavna djelatnost i determinira razvrstavanje jedinice prema KD BiH 2010.
67. U puno složenijem slučaju kada jedinica obavlja više od dvije djelatnosti koje spadaju u više od dva različita razreda KD BiH 2010, a ni jedna od njih nema udjel veći od 50 % dodane vrijednosti, razvrstavanje jedinice po djelatnosti mora se odrediti primjenom top-down metode.

Top-down metoda

68. Top-down metoda slijedi hijerarhijsko pravilo: razvrstavanje jedinice na najnižem nivou klasifikacije mora biti u skladu s razvrstavanjem jedinice na višim nivoma. Da bi ovaj uvjet bio zadovoljen, proces započinje određivanjem odgovarajuće kategorije na najvišem nivou klasifikacije i nastavlja se prema nižim nivoima na sljedeći način:
- a) Odredi se područje koje ima najveći udjel u dodanoj vrijednosti.
 - b) Unutar tog područja odredi se oblast koja ima najveći udjel u dodanoj vrijednosti tog područja.
 - c) Unutar te oblasti odredi se grana koja ima najveći udjel u dodanoj vrijednosti te oblasti.
 - d) Unutar te grane odredi se razred koji ima najveći udjel u dodanoj vrijednosti te grane.

69. Primjer: Jedinica obavlja sljedeće djelatnosti (udjeli u dodanoj vrijednosti):

Područje	Oblast	Grana	Razred	Opis razreda	Udjel
C	25	25.9	25.91	Proizvodnja čeličnih buradi i sličnih posuda od čelika	10%
		28	28.1	28.11	Proizvodnja motora i turbina, osim motora za avione i motorna vozila
	28.2		28.24	Proizvodnja ručnih prenosivih alata s vlastitim pogonom	5%
	28.9		28.93	Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duhana	23%
		28.95	Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona	8%	
G	46	46.1	46.14	Posredovanje u trgovini mašinama, industrijskom opremom, brodovima i avionima	7%
		46.6	46.61	Trgovina na veliko poljoprivrednim mašinama, opremom i priborom	28%
M	71	71.1	71.12	Inženjerske djelatnosti i s njima povezano tehničko savjetovanje	13%

- Odredi se glavno područje između:

Područja C - Prerađivačka industrija	52%
Područja G - Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	35%
Područja M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	13%

- Odredi se glavna oblast unutar glavnog područja C:

Oblast 25 - Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme	10%
Oblast 28 - Proizvodnja mašina i uređaja d.n.	42%

- Odredi se glavna grana unutar glavne oblasti 28:

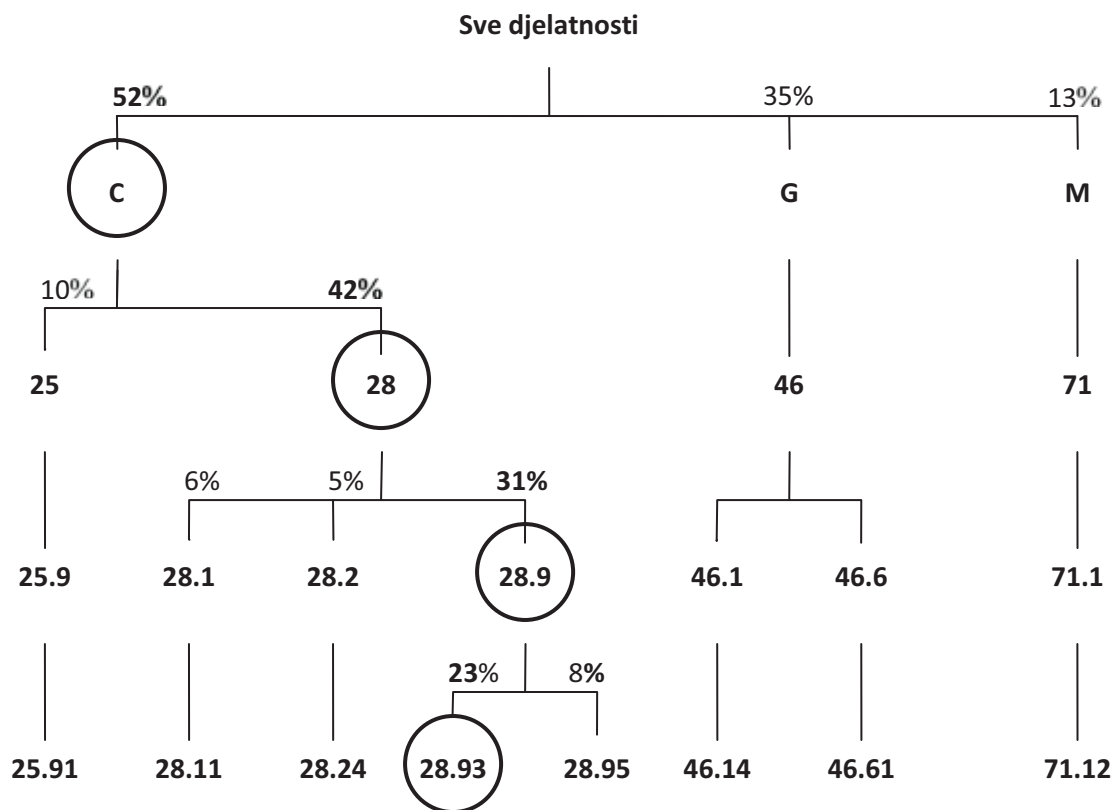
Grana 28.1 - Proizvodnja mašina za opće namjene	6%
Grana 28.2 - Proizvodnja ostalih mašina za opće namjene	5%
Grana 28.9 - Proizvodnja ostalih mašina za posebne namjene	31%

- Odredi se glavni razred unutar glavne grane 28.9:

Razred 28.93 - Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duhana	23%
Razred 28.95 - Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona	8%

Prema tome, ispravna glavna djelatnost je razred 28.93 "Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duhana", iako je razred s najvećim udjelom u dodanoj vrijednosti razred 46.61 "Trgovina na veliko poljoprivrednim mašinama, opremom i priborom".

Sljedeća slika predstavlja korake prema kojima su donijete odluke u navedenom primjeru:

Prilikom primjene top-down metode u području G "Trgovina na veliko i na malo", potrebna su određena prilagođavanja.

Promjena glavne djelatnosti jedinice

70. Jedinice mogu mijenjati svoju glavnu djelatnost, odjednom ili postepeno tokom određenog vremenskog perioda, bilo zbog sezonskih faktora ili zbog odluke rukovodstva da promijeni strukturu proizvodnje. Svi ovi slučajevi zahtijevaju promjenu u razvrstavanju jedinice, međutim, prečeste promjene mogu dovesti do nekonzistentnosti između kratkoročnih (mjesečnih i tromjesečnih) i dugoročnih statističkih podataka, te učiniti njihovo tumačenje izuzetno teškim.

71. U svim slučajevima kad jedinica obavlja dvije djelatnosti i obje doprinose po oko 50% u dodanoj vrijednosti, potrebno je primijeniti pravilo stabilnosti kako bi se izbjegle česte izmjene koje ne odražavaju značajne promjene u ekonomiji. Prema pravilu stabilnosti, promjenu glavne djelatnosti bi trebalo izvršiti kada postojeća djelatnost ima udjel manji od 50% u dodanoj vrijednosti najmanje dvije godine uzastopno.

Postupak kod vertikalno integriranih djelatnosti

72. Vertikalna integracija djelatnosti pojavljuje se kada ista jedinica obavlja u nizu različite faze proizvodnje i gdje output iz jednog procesa proizvodnje služi kao input za sljedeći proces, kao npr. rušenje stabala u kombinaciji s proizvodnjom rezane građe; vađenje gline u kombinaciji s proizvodnjom cigle; proizvodnja odjeće povezana s tkaonicom tekstila.
73. Vertikalnu integraciju treba tretirati kao bilo koji drugi oblik višestrukih djelatnosti, tj. Glavna djelatnost jedinice je djelatnost koja ima najveći udjel u dodanoj vrijednosti, što se određuje top-down metodom.
74. Ako se podaci o dodanoj vrijednosti ili njezinim zamjenskim kriterijima za pojedinačne korake vertikalno integriranog procesa ne mogu odrediti direktno putem izvještaja koji sastavljaju same jedinice, može se koristiti usporedba sa sličnim jedinicama. Alternativno, vrednovanje međufaznih ili finalnih proizvoda moglo bi se bazirati na tržišnim cijenama.

Postupak kod horizontalno integriranih djelatnosti

75. Horizontalna integracija djelatnosti pojavljuje se kada jedinica istovremeno obavlja nekoliko djelatnosti uz korištenje istih faktora proizvodnje. U tom slučaju mora se primijeniti pravilo dodane vrijednosti, tako da se slijedi top-down metoda i treba imati u vidu iste mjere opreza pri korištenju zamjenskih kriterija, kao što je već navedeno.

Pravila za specifične djelatnosti

Djelatnosti koje se poduzimaju uz naknadu, na osnovu ugovora i outsourcing djelatnosti

76. Ovo poglavlje sadrži pravila za outsourcing samo za odabrana područja. Potpuni skup pravila outsourcinga dat je u posebnom dodatku.
 - a. *Naručilac (principal)* = Jedinica koja ulazi u ugovorni odnos s drugom jedinicom (ovdje nazvanom ugovarač) kako bi obavila neke specifične zadatke, kao što su dijelovi proizvodnog procesa ili kompletan proizvodni proces, usluge zaposlenja ili podrške poslovnim funkcijama.
 - b. *Ugovarač (contractor)* = Jedinica koja obavlja specifične zadatke, kao što su dijelovi proizvodnog procesa ili čak kompletan proizvodni proces, usluge zaposlenja ili podrške poslovnim funkcijama, a baziraju se na ugovornom odnosu s naručiocem. Također se koristi izraz *podugovarač (sub-contractor)*. U NACE se djelatnosti koje obavlja ugovarač nazivaju »djelatnosti uz naknadu ili na osnovu ugovora«
 - c. *Outsourcing (outsourcing)* – Ugovorni sporazum prema kojem naručilac zahtijeva od ugovarača da obavi specifične zadatke, kao što su dijelovi proizvodnog procesa ili čak kompletan proizvodni proces, usluge zaposlenja ili podrške poslovnim funkcijama. Termin outsourcing također se primjenjuje i ako je ugovarač jedinica u sastavu i nije bitno da li se zadaci obavljaju prema tržišnim uvjetima ili ne.

Naručilac i ugovarač se mogu nalaziti na istoj ekonomskoj teritoriji ili na različitim ekonomskim teritorijama; sama lokacija ne utječe na razvrstavanje niti jedne od tih jedinica.

77. Ugovarači tj. jedinice koje obavljaju djelatnosti uz naknadu ili na osnovu ugovora obično se razvrstavaju s jedinicama koje proizvode istu vrstu robe ili pružaju iste usluge za vlastiti račun, osim u trgovini (vidi posebna pravila i definicije vezane za određena područja i objašnjenja za

područje G), i u građevinarstvu (u slučaju outsourcinga građevinskih djelatnosti, naručioca treba razvrstati u razred 41.10, a ugovarača u razred 41.20).

78. U prerađivačkoj industriji, naručilac osigurava ugovaraču tehničke specifikacije za prerađivačku djelatnost koju će obaviti nad ulaznim materijalima. Ulazni materijali (sirovine i međufazna dobra) mogu ili ne moraju biti osigurani (biti u posjedu) od strane naručioca. Primjeri ovakvih djelatnosti su: proizvodnja metala (kovanje, lijevanje, rezanje, štancanje i taljenje metala), obrada metala (npr. prevlačenje metala), proizvodnja odjeće, dovršavanje odjeće i slični posebni dijelovi proizvodnog procesa.
79. Naručioca koji u cijelosti ugovori outsourcing proizvodnog procesa treba razvrstati u prerađivačku industriju samo ako posjeduje sirovine koje se koriste kao input u proizvodnom procesu (i stoga posjeduje konačni output).

Naručilac koji ugovori outsourcing samo za dio proizvodnog procesa treba biti razvrstan u prerađivačku industriju.

U svim drugim slučajevima, naručioce treba razvrstati prema pravilu dodane vrijednosti: ovo može biti u području G "Trgovina na veliko i na malo" (ovisno o djelatnosti i obilježju prodane robe, vidi posebna pravila i definicije vezane za određena područja) ili u drugim područjima, naprimjer M "Stručne, naučne i tehničke djelatnosti" ili N "Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti".

80. U slučaju outsourcinga usluga zapošljavanja razliku treba napraviti između outsourcinga na privremenoj ili dugoročnoj stalnoj osnovi:
- Ako se radi o outsourcingu na privremenoj osnovi, naručilac se razvrstava prema djelatnosti koju stvarno obavlja (npr. proizvodnja). Ugovarač se razvrstava u razred 78.20 „Djelatnosti agencija za privremeno zapošljavanje“.
 - Ako se radi o outsourcingu na dugoročnoj ili stalnoj osnovi, naručilac se razvrstava prema djelatnosti koju stvarno obavlja (npr. proizvodnja). Ugovarač se razvrstava u razred 78.30 „Ostalo ustupanje ljudskih resursa“.

Postupak s outputima podugovorenih djelatnosti u KPD BiH 2010

81. U prethodnom tekstu je navedeno da razvrstavanje djelatnosti ne ovisi o tome obavlja li se djelatnost za vlastiti račun, uz naknadu ili na osnovu ugovora. Iako se djelatnosti ne mogu razlikovati u KD BiH 2010, pripadajući output je različit, ovisno o tome jesu li ulazne sirovine i materijal u vlasništvu prerađivačke jedinice ili nisu. U slučaju da ulazne sirovine i materijal nisu u njenom vlasništvu, output djelatnosti je **usluga** obavljena na i ugrađena u ulazne sirovine i materijale, a to je zapravo ono za što je ugovarač plaćen.
82. KPPD BiH 2010 pravi razliku između dobara koja su proizvedena za vlastiti račun i usluga koje su obavljene na dobrima uz naknadu ili na osnovu ugovora. Specifične kategorije i potkategorije, obično šifrirane kao **zx.yy.9** i **zx.yy.99**, imaju naslov „podugovarački poslovi kao dio ... proizvodnje“. Ove potkategorije uključuju djelimične ili cijele operacije u procesu proizvodnje navedenog proizvoda, koji je proizveo ugovarač od materijala koji je u vlasništvu naručioca. Ovi ugovarači se plaćaju za obavljene rad i može biti uključena naknada za malu količinu dodatnog materijala koji je potreban za taj posao. Ove potkategorije ne uključuju dobra iste kategorije, ako ih je proizveo ugovarač koji posjeduje glavni ulazni materijal "

Instaliranje na terenu

83. Jedinice koje se uglavnom bave instaliranjem i montažom raznih elemenata ili opreme potrebnih za nesmetano funkcioniranje građevina razvrstavaju se u područje građevinarstva (oblast 43).
84. Instaliranje mašina i ostale opreme, osim one koja je povezana s nesmetanim funkcioniranjem građevina (ili objekata niskogradnje), razvrstava se u granu 33.2 „Instaliranje industrijskih mašina i opreme”.

Popravak i održavanje

85. Jedinice čija je glavna djelatnost popravak i održavanje dobara razvrstavaju se u jednu od sljedećih kategorija, ovisno o vrsti dobra:
- a. grana 33.1 „Popravak proizvoda od metala, mašina i opreme”
 - b. oblast 43 „Specijalizirane građevinske djelatnosti”
 - c. grana 45.2 „Održavanje i popravak motornih vozila”
 - d. oblast 95 „Popravak računara i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo”

Posebna pravila i definicije vezane za specifična područja

86. Ovdje se daju posebna pravila i definicije koje treba imati u vidu prilikom razvrstavanja jedinica u specifična područja klasifikacije. Opći opisi, definicije i karakteristike po područjima predstavljeni su u pripadajućim Objašnjenjima uz svaku kategoriju klasifikacije.

Područje A: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov

87. U području poljoprivrede često je slučaj da podjela dodane vrijednosti predstavlja poteškoću kada se iste jedinice bave uzgojem grožđa i proizvodnjom vina od tog grožđa ili uzgojem maslina i proizvodnjom maslinovog ulja od tih maslina. U takvim slučajevima, najpogodnija zamjenska varijabla je „broj izvršenih radnih sati” i njezina primjena kod ovih vertikalno integriranih djelatnosti obično rezultira razvrstavanjem jedinica u područje poljoprivrede. Da bi se osiguralo usklađeno postupanje u istim slučajevima za druge poljoprivredne proizvodne jedinice, prema konvenciji, usvojenom pravilu ponašanja, treba razvrstati u poljoprivredu.

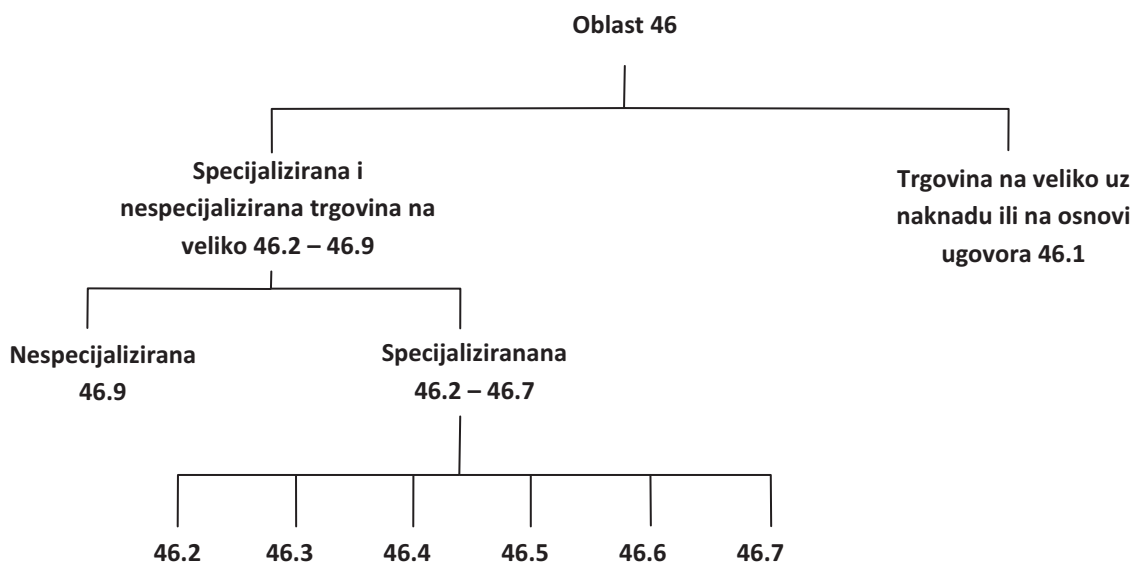
Područje G: Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala

88. U području G, trgovina se dijeli na trgovinu na veliko i trgovinu na malo, izuzimajući trgovinu motornim vozilima koja čini zaseban odjeljak. Može se dogoditi da jedinica obavlja horizontalno integrirane djelatnosti trgovine na različite moguće načine: zajedno trgovina na veliko i trgovina na malo, ili prodaja u prodavnicama i izvan njih, ili prodaja raznovrsne robe. Ako roba koju prodaje jedinica ne spada samo u jedan razred koji ima udjel od najmanje 50% u dodanoj vrijednosti, tada primjena top-down metode zahtijeva poseban oprez te razmatranje dodatnih nivoa.
89. Prilikom razvrstavanja jedinica unutar oblasti 46 „Trgovina na veliko”, najprije treba uzeti u obzir posebni nivo prema kojem razlikujemo „Trgovinu na veliko uz naknadu ili na osnovu ugovora” (grana 46.1) i skup trgovinskih grana od 46.2 do 46.9 (specijalizirana i nespecijalizirana trgovina na veliko). Stoga, prva odluka koju treba donijeti je razvrstavanje jedinice u jednu od ove dvije mogućnosti, na osnovu pravila dodane vrijednosti. Ako je na osnovu navedenog pravila odlučeno da jedinicu treba razvrstati unutar grana 46.2 do 46.9 onda se sljedeći korak sastoji od odlučivanja između „nespecijalizirane trgovine na veliko” i

„specijalizirane trgovine na veliko”. Konačno, izbor treba napraviti između grana i razreda, primjenjujući uvijek top-down metodu.

90. Navedeni dijagram predstavlja stablo odlučivanja koje treba slijediti pri razvrstavanju jedinice u određeni razred u oblasti 46 „Trgovina na veliko”:

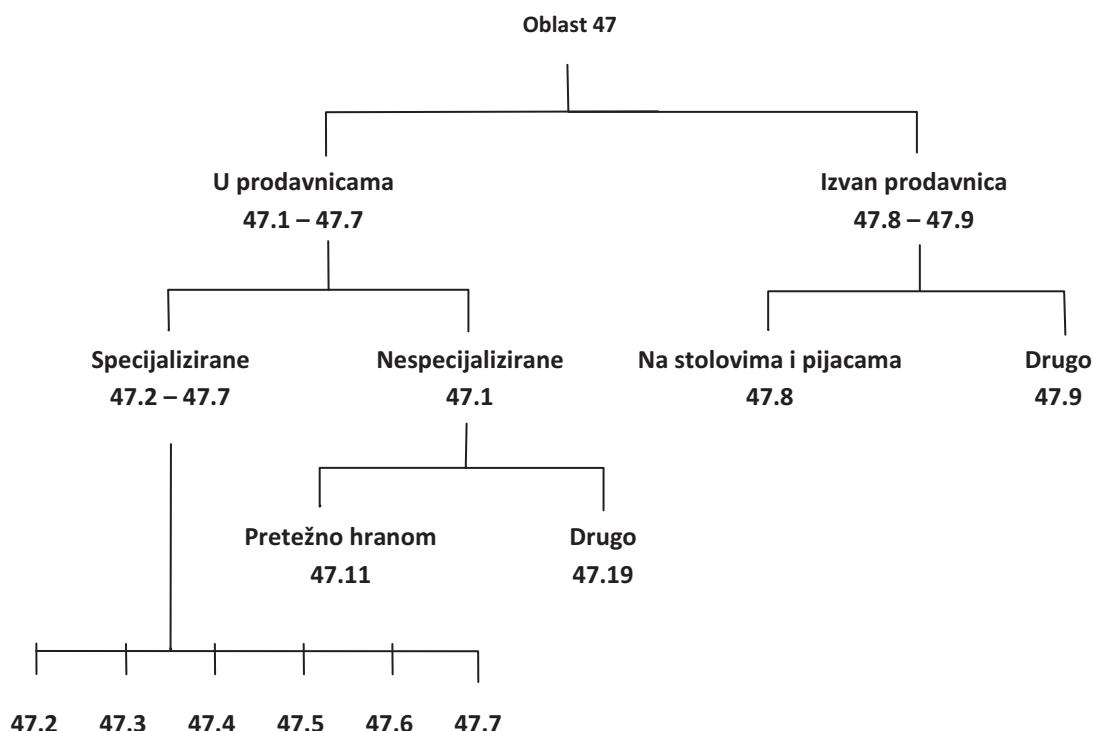
Daljnje raščlanjivanje vrši se prema vrsti roba koje su predmet trgovanja:

91. Prilikom razvrstavanja jedinica unutar oblasti 47 “Trgovina na malo”, najprije treba uzeti u obzir dodatni nivo prema kojem razlikujemo “Trgovinu na malo u prodavnicama”, (skup trgovinskih grana od 47.1 do 47.7) i “Trgovinu na malo izvan prodavnica”, (skup trgovinskih grana 47.8 i 47.9). Stoga, prva odluka koju treba donijeti je razvrstavanje jedinice u jednu od ove dvije mogućnosti, na osnovu pravila dodane vrijednosti. Ako na osnovu navedenog pravila izbor pada na “Trgovinu na malo u prodavnicama”, onda se sljedeći korak sastoji od odlučivanja između “nespecijalizirane trgovine na malo” i “specijalizirane trgovine na malo”. Konačno, izbor treba napraviti između grana i razreda, primjenjujući uvijek top-down metodu.

92. Navedeni dijagram predstavlja stablo odlučivanja koje treba slijediti pri razvrstavanju jedinice u određeni razred u oblasti 47 "Trgovina na malo":

Daljnje raščlanjivanje vrši se prema vrsti roba koje su predmet trgovanja.

93. I u trgovini na veliko i u trgovini na malo, razlika između "specijalizirane trgovine" i "nespecijalizirane trgovine" se bazira na broju razreda kojima pripadaju prodani proizvodi, pri čemu svaki od razreda koji se razmatra ima udjel od najmanje 5% (i manje od 50%) dodane vrijednosti:

- a. Ukoliko prodani proizvodi spadaju u četiri i manje razreda u bilo kojoj grani od 46.2 do 46.7 (za trgovinu na veliko) ili od 47.2 do 47.7 (za trgovinu na malo), smatra se da jedinica obavlja djelatnost "specijalizirane trgovine". Tada je potrebno odrediti glavnu djelatnost primjenom top-down metode na osnovu dodane vrijednosti, najprije određivanjem glavne grane a zatim razreda unutar te grane.

Razred	Slučaj A	Slučaj B	Slučaj C
47.21	30%	30%	20%
47.25	5%	15%	5%
47.62	45%	40%	35%
47.75	20%	15%	40%
Konačno razvrstavanje	Razred 47.62	Razred 47.21	Razred 47.75

- b. Ukoliko prodani proizvodi spadaju u pet ili više razreda u bilo kojoj grani od 46.2 do 46.7 (za trgovinu na veliko) ili od 47.2 do 47.7 (za trgovinu na malo), tada jedinicu treba razvrstati kao "nespecijaliziranu trgovinu". U trgovini na veliko jedinica se razvrstava u granu 46.9, odnosno u razred 46.90. U trgovini na malo jedinica se razvrstava u granu

47.1. Ako hrana, piće i duhanski proizvodi predstavljaju najmanje 35% dodane vrijednosti, jedinica se razvrstava u razred 47.11. U svim drugim slučajevima jedinicu treba razvrstati u razred 47.19.

Razred	Slučaj A	Slučaj B	Slučaj C
47.21	5%	20%	5%
47.22	10%	15%	5%
47.42	15%	10%	45%
47.43	25%	10%	40%
47.54	45%	45%	5%
Konačno razvrstavanje	Razred 47.19	Razred 47.11	Razred 47.19

94. Pravila razvrstavanja se uvijek zasnivaju na maloprodajnoj djelatnosti jedinice. Ako jedinica uz trgovinu na malo obavlja i sporednu djelatnost, pruža usluge ili proizvodi dobra, njeno razvrstavanje u određeni razred će se odrediti samo na osnovu sadržaja njene maloprodajne djelatnosti.

Područje K: Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja i M: Stručne, naučne i tehničke djelatnosti

95. Unutar područja K uvedena su dva razreda, razred 64.20 "Djelatnosti finansijskih holding-društava" i razred 64.30 "Trustovi, fondovi i slični finansijski subjekti". Jedinice iz ova dva razreda ne ostvaruju nikakve prihode od prodaje proizvoda i obično ne zapošljavaju osoblje (osim, možda, jedne ili nekoliko osoba koje rade kao zakonski zastupnici). Ponekad se ove jedinice nazivaju "mesing ploče (brass plates)", ili "poštanske kutije (post boxes)", ili "prazne kutije (empty boxes)" ili "jedinice za posebne namjene (special purpose entities – SPE)", pošto one samo imaju ime i adresu. U nekim zemljama ih je veliki broj zbog poreznih prednosti.

96. Kod razvrstavanja jedinica u ova dva razreda, treba također obratiti pažnju i na druge razrede; dva su u području M, oblast 70, razred 70.10 "Upravljačke djelatnosti" i razred 70.22 "Savjetovanje u vezi s poslovanjem i ostalim upravljanjem".

97. Preciznije rečeno:

- a. razred 64.20 "Djelatnosti finansijskih holding-društava" odnosi se na djelatnosti holding društava čija je glavna djelatnost posjedovanje, vlasništvo nad grupom preduzeća, a ne obavljanje administrativnih poslova niti upravljanje grupom;
- b. razred 64.30 "Trustovi, fondovi i slični finansijski subjekti" je vrlo specifičan, jer se ne odnosi na ekonomsku djelatnost nego na jedinice;
- c. razred 66.30 "Djelatnosti upravljanja fondovima" uključuje djelatnosti koje se obavljaju uz naknadu ili na osnovu ugovora;
- d. razred 70.10 "Upravljačke djelatnosti" uključuje nadzor i upravljanje povezanim jedinicama društva ili preduzeća uz kontrolu poslovanja i vođenje svakodnevnih poslova;
- e. razred 70.22 "Savjetovanje u vezi s poslovanjem i ostalim upravljanjem" uključuje savjetodavne djelatnosti u vezi sa strateškim i organizacijskim planiranjem preduzeća, marketinškom politikom i ciljevima, politikom upravljanja ljudskim potencijalima itd. Glavna djelatnost jedinice koja obavlja nekoliko od navedenih djelatnosti se treba odrediti, kao obično, na osnovu pravila dodane vrijednosti. Treba uzeti u obzir da kapitalna dobit ne ulazi u dodanu vrijednost, i zato je ne treba razmatrati.

Područje O: Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje

98. Klasifikacija ne pravi bilo kakvu razliku u pogledu institucionalnog sektora (kako je definirano u SNA i ESA) u koji se razvrstava institucionalna jedinica. Osim toga, ne postoji kategorija koja opisuje sve djelatnosti koje obavlja država (vlada), kao takva. To znači da se ne razvrstavaju svi državni organi automatski u područje O „Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje“. Jedinice koje obavljaju djelatnosti na nacionalnom, entitetskom, regionalnom, kantonalnom ili lokalnom nivou koje pripadaju drugim područjima klasifikacije razvrstavaju se u odgovarajuća područja. Naprimjer, srednja škola kojom upravlja kantonalna ili lokalna uprava razvrstava se u granu 85.3 (područje P), a javna bolnica u razred 86.10 (područje Q). S druge strane, ne razvrstavaju se samo državni organi u područje „O“ već su i privatne jedinice koje obavljaju „tipične djelatnosti iz područja javne uprave“ ovdje razvrstane.

Područje T: Djelatnosti domaćinstava kao poslodavaca; djelatnosti domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe

99. Oblast 97 obuhvata samo djelatnosti privatnih domaćinstava kao poslodavaca koja zapošljavaju posluđu. Output ove djelatnosti se prema SNA/ESA smatra proizvodnjom, te je iz tog razloga i radi određenih istraživanja ova oblast uključena u klasifikaciju. Djelatnosti posluđe se ne razvrstavaju ovdje: npr., djelatnost čuvanja djece se razvrstava u razred 88.91 „Djelatnosti dnevne brige o djeci“, pranje i čišćenje tekstila u razred 96.01 „Pranje i hemijsko čišćenje tekstila i krznenih proizvoda“, djelatnosti lične posluđe u razred 96.09 „Ostale lične uslužne djelatnosti“, i sl.

100. Potreba opisivanja djelatnosti proizvodnje za vlastite potrebe (oblast 98 „Djelatnosti privatnih domaćinstava koja proizvode različite proizvode i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe“) pojavila se u prikupljanju podataka statističkih istraživanja nacionalnih računa, te istraživanja o radnoj snazi i korištenju vremena. Dok se tržišne djelatnosti mogu općenito opisati prema postojećim pravilima za određivanje korektno šifre djelatnosti, primjena tih pravila kod djelatnosti proizvodnje za vlastite potrebe pokazala se kompliciranom jer je, nasuprot tržišnim djelatnostima, teško kvantificirati dodanu vrijednost. Ove djelatnosti često kombiniraju poljoprivredu, građevinarstvo, proizvodnju tekstila, popravke i ostale usluge. Oblast 98 nije važna za poslovne statistike, već za prikupljanje podataka o domaćinstvima i djelatnostima kojima zadovoljavaju osnovne potrebe i potrebe domaćinstava.

1.6 Usporedba KD BiH 2010 i KD BiH

101. I pored toga što su se neka ranija pravila za primjenu KD BiH 2010 promijenila, te revidirali kriteriji za sastavljanje klasifikacije i formulacije objašnjenja, osnovne karakteristike KD BiH 2010 ostale su nepromijenjene u odnosu na KD BiH.

102. Na najvišem nivou klasifikacije uvedeni su novi koncepti i kreirani novi detalji da reflektiraju različite oblike proizvodnje i pojave novih ekonomskih djelatnosti. Istovremeno, uloženi su veliki naponi kako bi se održala struktura klasifikacije u svim područjima koja izričito ne zahtijevaju promjene zasnovane na novim konceptima.

103. Nivo detaljnosti klasifikacije značajno se povećala (sa 514 na 615 razreda). Za djelatnosti koje proizvode usluge, ovo povećanje je vidljivo na svim nivoima, uključujući i one najviše, dok se za ostale djelatnosti, kao što je poljoprivreda, porast detaljnosti odrazio najviše na najnižem nivou klasifikacije (razred).

Promjene u strukturi klasifikacije

104. KD BiH ima 17 područja i 62 oblasti, dok KD BiH 2010 ima 21 područje i 88 oblasti. Na najvišem nivou klasifikacije pojedina područja mogu se jednostavno usporediti s prethodnom verzijom klasifikacije. Međutim, uvođenje nekih novih koncepata na nivou područja npr. „Informacije i komunikacije“ ili grupiranje djelatnosti povezanih sa zaštitom okoliša otežava potpunu usporedbu između područja KD BiH 2010 i područja KD BiH.

105. Veze između područja KD BiH i KD BiH 2010 predstavljene su u sljedećoj tablici:

KD BiH		KD BiH 2010	
Područje	Opis	Područje	Opis
A	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
B	Ribarstvo		-
C	Vađenje ruda i kamena	B	Vađenje ruda i kamena
D	Prerađivačka industrija	C	Prerađivačka industrija
E	Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom, plinom i vodom	D	Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
		E	Snabdjevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša
F	Građevinarstvo	F	Građevinarstvo
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravak motornih vozila motokotača i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala
H	Ugostiteljstvo	I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
I	Promet, skladištenje i komunikacije	H	Prijevoz i skladištenje
		J	Informacije i komunikacije
J	Financijsko posredovanje	K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
K	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti	L	Poslovanje nekretninama
		M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
		N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
L	Državna uprava i obrana; obavezno socijalno osiguranje	O	Javna uprava i obrana; obavezno socijalno osiguranje
M	Obrazovanje	P	Obrazovanje
N	Zdravstveni i socijalni rad	Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne zaštite
O	Ostale javne komunalne, društvene i osobne uslužne djelatnosti	R	Umjetnost, zabava i rekreacija

KD BiH		KD BiH 2010	
Područje	Opis	Područje	Opis
		S	Ostale uslužne djelatnosti
P	Djelatnosti domaćinstava	T	Djelatnosti domaćinstava kao djelatnosti domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe
Q	Eksteritorijalne organizacije i tijela	U	Djelatnosti vanteritorijalnih organizacija i organa

Treba uzeti u obzir da ova tablica predstavlja samo grubu vezu »jedan na jedan« između područja djelatnosti, dok je za detaljnije sagledavanje veza između dvije klasifikacije potrebno uspoređivanje na nivou razreda.

106. Promjene u brojčanom smislu, između KD BiH i KD BiH 2010 predstavljene su u sljedećoj tablici:

	KD BiH	KD BiH 2010	Razlika
	Sve djelatnosti		
Područje	17	21	+4
Oblast	62	88	+26
Grana	224	272	+48
Razred	514	615	+101
	Prerađivačke djelatnosti		
Područje	1	1	0
Oblast	23	24	+1
Grana	103	95	-8
Razred	242	230	-12
	Ostale djelatnosti		
Područje	16	20	+4
Oblast	39	64	+25
Grana	121	177	+56
Razred	272	385	+ 113

107. Da bi se dobila slika o utjecaju promjena na zvanične statističke podatke zbog implementiranja KD BiH 2010, korisno je razlikovati sljedeće tipove veza između KD BiH i KD BiH 2010:

- Veze 1 prema 1: 195 je razreda koji u KD BiH odgovaraju tačno jednom razredu u KD BiH 2010 i obrnuto;
- Veze n prema 1: 86 je razreda, gdje 2 ili više razreda u KD BiH odgovaraju jednom razredu u KD BiH 2010;
- Veze 1 prema m: 18 je razreda, gdje jedan KD BiH razred prelazi u 2 ili više razreda KD BiH 2010;
- Veze n prema m: 215 je razreda, gdje dva ili više razreda iz KD BiH prelaze u 2 ili više razreda u KD BiH 2010.

Jedinice svrstane u razrede s vezama **1 prema 1** i vezama **n prema 1** mogu biti automatski prešifrirane kod implementacije KD BiH 2010 u poslovni registar.

Jedinice svrstane u razrede s vezama **1 prema m** i vezama **n prema m** nije moguće automatski prešifrirati. Prije implementacije KD BiH 2010 u poslovne registre potrebno je za sve takve jedinice osigurati dodatne informacije o vrstama ekonomskih djelatnosti koje obavljaju.

108. Budući da su se dogodile brojne promjene između verzije KD BiH i KD BiH 2010, nije ih moguće ovdje sve pobrojiti. Ipak, najvažnije promjene su navedene u daljnjem tekstu.

109. Područja KD BiH „Poljoprivreda“ i „Ribolov“ su spojena u jedno područje u KD BiH 2010. Međutim, novo područje A „Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov“ je značajno raščlanjeno na nižim nivoima klasifikacije. To je bio odgovor na kontinuirane zahtjeve za uvođenjem dodatnih kategorija u područje poljoprivrede, najviše zbog činjenice da je poljoprivreda važan dio ekonomske strukture mnogih zemalja u razvoju.

110. U području „Prerađivačka industrija“ uvedene su nove djelatnosti koje predstavljaju nove industrijske grane ili stare industrijske grane čiji značaj je povećan u ekonomiji i društvu, kao što su oblast 21 „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka“ i oblast 26 „Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda“. Obuhvat oblasti 26 značajno se razlikuje od oblasti 30 iz KD BiH „Proizvodnja kancelarijskih mašina i računara“, te tako omogućuju prikupljanje kvalitetnijih statističkih podataka o djelatnostima visoke tehnologije. Ostale nove oblasti, kao što su oblast 11 „Proizvodnja pića“ i oblast 31 „Proizvodnja namještaja“ nastale su podjelom postojećih oblasti i podizanjem njihovih komponenti s nivoa grane na nivo oblasti.

111. Većina preostalih oblasti u području C „Prerađivačka industrija“ ostala je nepromijenjena, osim oblasti 22 KD BiH „Izdavačka djelatnost, štampanje i umnožavanje (reprodukcija) snimljenih zapisa“ i 37 „Reciklaža“, čiji su značajni dijelovi premješteni u druga područja.

112. Popravak i instaliranje mašina i opreme, koji su se ranije razvrstavali u proizvodnju odgovarajuće vrste opreme, sada su izdvojeni u oblast 33 „Popravak i instaliranje mašina i opreme“. Sve specijalizirane djelatnosti popravka se sada mogu odvojeno razvrstati u KD BiH 2010, iako na najvišem nivou agregacije ne postoji posebno područje za „Popravak“.

113. Uvedeno je novo područje E „Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša“, koje uključuje djelatnosti sanacije okoliša iz oblasti 90 u KD BiH, djelatnosti sakupljanja i distribucije vode iz oblasti 41 u KD BiH i djelatnosti reciklaže materijala koje velikim dijelom odgovaraju oblasti 37 iz KD BiH. Ovo područje sada grupira

djelatnosti koje imaju zajednički interes i zasniva se na stvarnoj organizaciji ovih djelatnosti u mnogim zemaljama. Detaljnost kategorija ovih djelatnosti značajno je povećana.

114. U KD BiH 2010 uveden je koncept „specijaliziranih građevinskih djelatnosti“ koji je zamijenio strukturu oblasti iz prethodne verzije, koja se uglavnom zasnivala na stepenu građevinskog procesa.
115. Popravak predmeta za domaćinstvo uklonjen je iz područja „G“ KD BiH „Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravak motornih vozila i motocikala“. Radi održavanja usporedivosti i kontinuiteta s prethodnom verzijom klasifikacije napravljen je izuzetak za razvrstavanje djelatnosti trgovine i popravka motornih vozila i motocikala u oblasti 45 KD BiH 2010 (što odgovara oblasti 50 KD BiH).
116. Povećao se nivo detaljnosti u području I „Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane“ kako bi se prikazala različita priroda i specijalizacija djelatnosti koje se obavljaju unutar ovoga područja.
117. Uvedeno je novo područje J „Informacije i komunikacije“ koje kombinira djelatnosti koje uključuju proizvodnju i distribuciju informacija i kulturnih proizvoda, pružanje usluga prijenosa ili distribucije tih proizvoda, kao i prijenos podataka i ostale oblike komunikacija, djelatnosti informacijske tehnologije, obradu podataka i ostale informacijske uslužne djelatnosti. Glavne komponente ovog područja su izdavačke djelatnosti, uključujući izdavanje softvera (oblast 59), proizvodnja filmova i djelatnosti snimanja zvučnih zapisa (oblast 59), emitiranje radijskog i televizijskog programa (oblast 60), telekomunikacijske djelatnosti (oblast 61) i djelatnosti informacijske tehnologije (oblast 62) te ostale informacijske uslužne djelatnosti (oblast 63). Te su djelatnosti bile uključene u četiri područja KD BiH: područje D „Prerađivačka industrija“, područje I „Promet, skladištenje i komunikacije“, područje K „Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti“ i područje O „Ostale javne komunalne, društvene, i lične uslužne djelatnosti“ te iz tog razloga imaju veliki utjecaj na usporedivost s prethodnom verzijom klasifikacije. Međutim, ovaj novi način postupanja s djelatnostima iz područja „Informacije i komunikacije“, koji se zasniva na karakteru djelatnosti koje se obavljaju, osigurava puno konzistentniji pristup nego u prethodnoj verziji klasifikacije.
118. Unutar područja K „Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja“ uvedena su dva razreda koja nadilaze tradicionalni okvir klasifikacije djelatnosti kod obuhvata ekonomske proizvodnje, a to su razredi 64.20 „Djelatnosti finansijskih holding-društava“ i 64.30 „Trustovi, fondovi i slični finansijski subjekti“.
119. Područje „K“ iz KD BiH koje je obuhvatalo „Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti“ sada je u KD BiH 2010 podijeljeno u tri područja. „Poslovanje nekretninama“ je sada samostalno područje (područje L) zbog veličine i važnosti u Sistemu nacionalnih računa. Preostale djelatnosti su podijeljene u područje M „Stručne, naučne i tehničke djelatnosti“, koje obuhvata djelatnosti koje zahtijevaju visoki stepen usavršavanja i pružaju korisnicima specijalizirana znanja i vještine te u područje N „Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti“, koje obuhvata djelatnosti koje pomažu opće poslovne operacije i nisu usmjerene na prijenos specijaliziranog znanja. Računalne i srodne djelatnosti (oblast 72 KD BiH) nisu više dio ovog područja. Djelatnosti popravka računara grupirane su zajedno s popravkom predmeta za domaćinstvo u području S, dok su djelatnosti izdavanja softvera i informacijske tehnologije grupirane u novo područje J.

120. Obuhvat područja P „Obrazovanje“ u KD BiH 2010 se promijenio i sada izričito uključuje specijalizirane usluge obrazovanja u području sporta, rekreacije i kulture, te također uključuje specijalizirane pomoćne uslužne djelatnosti u ovom području.
121. Detaljnije je raščlanjeno područje Q „Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite“, tako da u KD BiH 2010 postoje tri oblasti umjesto jedne, što je bio slučaj u ranijoj verziji klasifikacije. Nadalje, pažnja je usmjerena samo na djelatnosti zdravstvene zaštite ljudi čime je osigurano bolje sredstvo za mjerenje ovog važnog dijela ekonomije. To je rezultiralo uklanjanjem veterinarskih djelatnosti iz ovog područja, i one su smještene, kao posebna oblast, u područje M „Stručne, naučne i tehničke djelatnosti“.
122. Značajni dijelovi područja O iz KD BiH „Ostale javne komunalne, društvene i lične uslužne djelatnosti“ su premješteni u druga područja KD BiH 2010 i to u područje E „Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša“ i područje J „Informacije i komunikacije“. Preostale djelatnosti su grupirane u dva nova područja: „Umjetnost, zabava i rekreacija“ (područje R) i „Ostale uslužne djelatnosti“ (područje S). Kao rezultat promjene, djelatnosti kao što su kreativna umjetnost, djelatnost biblioteka te djelatnost kockarnica i kladionica su podignute na nivo oblasti. „Popravak računara te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo“ je sada uključen u novo područje S „Ostale uslužne djelatnosti“.

Korespondentne tablice

123. Korespondentne tablice su važni alati za uspoređivanje statističkih podataka prikupljenih i predstavljenih pomoću različitih klasifikacija. One postaju potrebne kad se klasifikacija mijenja s vremenom, ili kada različiti ishodišni okviri ne dopuštaju da se određene klasifikacije direktnije povežu.
124. Korespondentne tablice između različitih verzija iste vrste klasifikacije su potreban alat i koriste se za opisivanje detaljnih promjena koje su se dogodile u procesu revizije.
125. Kako se klasifikacija ekonomskih djelatnosti koristi za prikupljanje, obradu i prezentaciju statističkih podataka u mnogim područjima, potrebno je korisnicima klasifikacije staviti na raspolaganje korespondentne tablice za poređenje nove KD BiH 2010 i njene prethodne verzije. Stoga su, u statističkim institucijama BiH pripremljene potpune i detaljne veze između KD BiH 2010 i KD BiH, i obratno. Korespondentne tablice su dostupne u papirnoj i elektronskoj verziji (<http://www.bhas.ba>, <http://www.fzs.ba/>, <http://www.rzs.rs.ba/>), ali nisu uključene u ovu publikaciju.
126. Veze između dvije klasifikacije uspostavljene su na najnižem hijerarhijskom nivou, što znači da su za svaki podrazred KD BiH navedeni svi razredi KD BiH 2010 sa kojima je teoretski veza moguća; na isti način i za svaki razred KD BiH 2010 navedeni su svi podrazredi KD BiH sa kojima je moguća veza.
127. Istovremenom izradom KD BiH 2010 i KPPD BiH 2010 uspostavljena je snažna veza između ove dvije klasifikacije. Definiranjem proizvoda u KPPD BiH 2010 u smislu CN, kad god je to moguće, uspostavljane se detaljne konverzijske tablice sa CN, CPC, ISIC i NACE.
128. Konverzijske tablice među svim evropskim i međunarodnim ekonomskim klasifikacijama raspoložive su samo u elektronskoj formi na stranici Eurostat RAMON (http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/index.cfm?targetUrl=DSP_PUB_WELC) ili na web stranici Statističkog odjela Ujedinjenih naroda (<http://unstat.un.org/unsd/class>).